

De knotwilg, een boom die zoveel voorkomt in Nederland en waarvan we er zoveel hebben staan in onze wijk. En toch heeft hij geen eigen plekje in de wijkkrant gekregen. Dat kan natuurlijk niet. Daarom deze maand: de wilg, of liever gezegd de knotwilg. In ons eigen natuurgebied (naast de Winterdijk, tegen het spoor aan) staan wilgen. Maar beter nog: we hebben een bijzonder fraai knotwilgenlaantje: daar waar het fietspad van de Winterdijk verder gaat langs het spoor.

Uiterlijk

De wilgen waar we het over hebben, behoren tot de *Salix alba*, de zogenaamde schietwilgen. Het is niet gemakkelijk de vele soorten wilgen van elkaar te onderscheiden, maar ik denk dat "onze" wilgen tot deze ondersoort behoren; ze kunnen namelijk heel goed geknot worden. En daar ontlenen de knotwilgen ook hun karakteristieke vorm aan. Soms zien we ze als een soort knuppel met een grote knoest bovenop langs wegen en watertjes staan, soms ook hebben ze een pruik van takken die recht omhoog wijzen en meewuiven in de wind. Oudere wilgenbomen worden bijna zonder uitzondering hol. Wilgenhout is zacht, rot snel en zeker als er water in de stam blijft staan, gaat het hard. Ook als de wilg te lang "haar" krijgt, worden de takken te zwaar en kan de stam bij harde wind splijten of helemaal omvallen. Wilgen hebben buigzame takken en smalle, donkergroene bladeren, waarvan de onderkant zilverachtig wit is. Verder kan bovenop de knoten ook nog wel wat aan vegetatie groeien: gras, mos, paddenstoelen, of zelfs hele varens.

Herkomst

De *Salix*-familie komt veel voor in de wereld en er zijn wel 300 ondersoorten. Maar de *Salix alba* is overal vertegenwoordigd in Europa, behalve het uiterste noorden. Het is een gemakkelijke boom. Niet voor niks wordt hij zoveel geplant, want de wilg doet het uitstekend in vochtige of zelfs natte gebieden en houdt ook nog eens de oever in stand. De schietwilg wordt met de kraakwilg en de katwilg gebruikt als knotwilg.

Eigenschappen

Ongeknot kan de schietwilg wel 30 m hoog worden, maar dan wordt hij niet erg oud, 15 hooguit 20 jaar. De boom wordt topzwaar en valt om of de stam scheurt, wat sterfte van de boom tot gevolg heeft. Maar geknot kan een wilg wel 100 jaar oud worden! Overigens is de wilg niet de enige boomsoort die geknot wordt. Ook populieren, essen, eiken, haagbeuken, elzen, lindes en iepen werden (soms/een beetje) geknot. Dat gebeurde meestal om hout te winnen. Vooral voor de knotwilg geldt dat de takken erg buigzaam en sterk zijn, en dat was erg handig bijvoorbeeld voor het maken van bijenkorven. De schietwilg bloeit redelijk vroeg in de lente, in april en mei. De boom bloeit met katjes, die tegelijk met de bladeren verschijnen. Omdat de schietwilg tweehuizig is, bestaan de katjes of alleen uit mannelijke bloemen, of alleen uit vrouwelijke.

De knotwilg is bijzonder populair bij heel veel dieren en insecten. Zeker als ze hol worden, of gaten krijgen, kun je vleermuizen, vogels en zelfs marterachtigen vinden, die daar hun jongen grootbrengen. Als er water in de stam staat, is dit een prima plekje voor salamanders. Roofvogels gebruiken de (kale) knoten graag als eet-tafel om hun prooi uit elkaar te trekken en als uitzichtpunt om naar prooien te speuren. En omdat er zoveel insecten in het vocht gedijen, zijn er ook nog eens talloze zangvogeltjes die er maar al te graag nestjes bouwen. Omdat de schaduw van de wilgen over het water valt, groeien daar minder algen en planten, verbetert de kwaliteit van het water en vissen kunnen profiteren van lekker veilige verstopplekjes tussen de wortels.

Tot slot zijn knotwilgen bijna van levensbelang voor bijen. De vroeg bloeiende bomen vormen de belangrijkste bron van stuifmeel en nectar. En de wilg heeft het goed verdeeld: de gele mannelijke katjes leveren veel stuifmeel en weinig nectar en de groene vrouwelijke katjes leveren veel nectar en geen stuifmeel. Hoe populair kun je zijn!

Bijzonderheden

Het knotten heeft nog een voordeel. Wilgen vallen gemakkelijk ten prooi aan de (dodelijke) watermerksiekte, veroorzaakt door de bacterie *Brenneria salicis*. Maar knot je de zieke wilg, dan overleeft de boom. En wat het knotten betreft, is de wilg een klein wonder. Er zijn maar heel

weinig bomen die het kunnen verdragen zo volledig kaal gesnoeid te worden. En dat elke vier jaar weer. Knotten doe je in de winter, van november tot maart. En wil je een nieuwe wilg? Niets is simpeler. Zie dat je een stevige wilgentak te pakken krijgt van anderhalf, twee meter. Zo'n wilgentak heet een 'pook'. Steek de pook tot de helft van z'n lengte in een lekker zompig stukje grond en de natuur doet de rest. Als de stam een doorsnede van een centimeter of tien heeft, kun je met knotten beginnen. En dat gaat sneller dan je denkt.

Tot slot

De knotwilg is heel typerend voor het Hollandse polderlandschap. Eerst vormden de rijen wilgen vooral een prettige bescherming tegen de altijd aanwezige wind, maar we zijn de knotwilgenlaantjes ook steeds mooier gaan vinden. Vroeger werden ze door boeren in stand gehouden, maar tegenwoordig zijn er steeds meer vrijwilligers die in het kader van landschapsbeheer zich de kunst van het knotten eigen maken.

En natuurlijk heeft de literatuur ook een bijzonder exemplaar van de wilg opgeleverd. Wie kent niet de boosaardige verschijning van de "Oude Wilgenman", in het eerste deel van "In de ban van de Ring" van J.R.R. Tolkien? Hij staat daar zo onschuldig met zijn takken te ruisen langs de oever van de Wilgenwinde in het Oude Woud. Maar wee de argeloze reiziger die zich te ruste legt in de schaduw van zijn takken! Hij valt onherroepelijk in een diepe slaap en de wortels van de oude wilgenman trekken het nietsvermoedende slachtoffer naar binnen, de holle stam in en nooit wordt er meer iets van hem vernomen...